

Profitt og samfunnsansvar - igjen

Beate Sjøfjell, professor dr. juris, Det juridiske fakultet, Universitet i Oslo

Panama Papers har brakt en gammel debatt frem i lyset: Hva er selskapers rolle i samfunnet? Og for hvem styrer styret?

Debatten handler om juss, og om praksis i næringslivet og finansmarkedene. Den handler også om etikk: om hvordan vi ser på næringslivets og finansmarkedenes rolle i samfunnet i en globalisert økonomi med avmektige nasjonale lovgivere.

Den store utfordringen som danner bakteppet for denne debatten, er hvordan vi som samfunn kan innrette oss slik at vi sikrer et trygt og rettferdig eksistensgrunnlag for mennesker i dag og i fremtiden. Det er helt avgjørende for oss og for våre barn og barnebarns fremtid. Vi vet at vi ikke kan fortsette med «tut og kjør»-sporet. Bare klimautfordringen i seg selv er nok til å undergrave det som er oppnådd av fattigdomsbekjempelse globalt, og truer også på sikt norsk velferd. Vi kan ikke oppnå den nødvendige omstillingen til et sosialt rettferdig, miljømessig bærekraftig nullutslippssamfunn uten at næringslivet, selve ryggraden i vår økonomi, er med på laget.

I debatten har dette tilspisset seg til et spørsmål om investorenes profitt og «samfunnsansvar». Jeg er blitt utlagt til å ha ment at selskaper skal tjene mindre penger og satse litt mer på samfunnsansvar. Det er etter mitt syn å snu debatten på hodet. Spørsmålet er hvilken overordnet ramme selskaper skal søke profitt innenfor og hvordan de skal gjøre det. Om profitten blir høy, middels eller lav, avhenger av mange forskjellige faktorer. Om vi får til omstillingen til bærekraftige nullutslippssamfunn avhenger i svært stor av hvordan næringslivet tjener penger – ikke hvor mye penger de og deres investorer tjener.

Rettslig sett har selskapene rett til å søke profitt på en bærekraftig og langsiktig måte, og til en viss grad – med variasjoner i de forskjellige lands rett – også plikt til å gjøre det. Lovgivningen pålegger ikke selskapene å maksimere snever og kortsiktig profitt. Deltakerne i debatten ser også ut til ganske samstemt å avvise kortsiktig og snever profittmaksimering som et ønsket mål, og noen ser ut til å avvise det som en korrekt virkelighetsbeskrivelse. Forskning viser imidlertid at investorpresset nettopp for kortsiktig profittmaksimering er en viktig barriere for bærekraft.

Fra investorhold hevdes det at investormiljøene ligger lenger fremme enn jeg erkjenner (DN, 7. juni). Med henvisning til viktigheten av å sikre fremtidige pensjoner, tillegges jeg oppfatningen om at jeg argumenterer for «noe lavere profitt» for «litt mer samfunnsnytte». Jeg oppfordres fra samme investorhold til å forklare arbeidere i forskjellige land hvorfor de i mitt regime må jobbe mer før pensjon. Det kommende pensjonister imidlertid fortjener å få høre og oppleve er maksimering av et langsiktig og bærekraftig pensjonsgrunnlag, innenfor planetens tålegrenser, for å sikre deres pensjoner og levevilkår – og deres barns og barnebarns eksistensgrunnlag. Det hjelper ikke å diversifisere institusjonelle investeringer dersom hele investeringsuniverset går samlet mot stupet. Vi vet at «tut og kjør»-sporet («business as usual») er en veldig sikker vei mot en veldig usikker fremtid. Når skal vi begynne å ta konsekvensene av det?

Forskjellige investorinitiativ og empiriske undersøkelser understreker betydningen av langsiktig og bærekraftige satsing. Samtidig er det fortsatt ikke det dominerende bildet. Økonomiske incentiver og

kortsiktige avkastningskrav er integrerte deler av et system som ser ut til å være låst inn i et svært destruktivt spor. Den viktige debatten om hvordan vi kan endre dette har knapt begynt.

På trykk i Dagens Næringsliv 7. juli 2016